

Νεοελληνική γλώσσα και ο μελωδικός τονισμός της (Ιωαννίδης Γιάννης)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Η ιστορία και οι περιπέτειες του "γλωσσικού" προβλήματος στην Ελλάδα είναι λίγο ως πολύ σε όλους γνωστές. Επιστημονικές διαφωνίες, συναισθηματικές συγκρούσεις, ιδεολογικές διαφορές και πολλαπλές παρεξηγήσεις συνθέτουν μια μοναδική εικόνα - και με πολλές μάλιστα παγκόσμιες πρωτοτυπίες, όπως λ.χ. η πολιτικοποίηση του "γλωσσικού". Ιδιαίτερο κεφάλαιο αυτού του προβλήματος αποτέλεσε, όπως είναι φυσικό, και η σχέση της νέας προς την αρχαία ελληνική. Αυτό επέβαλε και την εμπειριστατωμένη εξέταση των δύο αυτών τύπων της ελληνικής, πράγμα που έγινε ασφαλώς και με ειλικρινείς προθέσεις αντικειμενικής θεώρησης των δεδομένων, τόσο από Έλληνες όσο και από ξένους ειδικούς στα γλωσσικά.

Αρχαίοι και νέοι

Όσον αφορά στα αρχαία ελληνικά, η γραπτή γλώσσα μελετήθηκε με βάση την απέραντη αρχαιοελληνική γραμματεία, ενώ η "εικόνα" της ως ομιλουμένης (ως ακουστικής, δηλαδή, πραγματικότητας) δεν μπορούσε παρά να βγει συμπερασματικά, είτε με βάση τα σχετικά συγγράμματα Αλεξανδρινών, κυρίως, μελετητών είτε με συγκριτικές μελέτες των κάθε λογής πηγών και διάσπαρτων στοιχείων. Μία σημαντική διχογνωμία των γλωσσολόγων παρουσιάζεται ουσιαστικά μόνο σε σχέση με την προφορά των διφθόγγων η και των φωνηέντων γενικότερα, με κεντρικό ερώτημα την αποδοχή η την απόρριψη των απόψεων του Εράσμου.

Όσον αφορά, τώρα στα νέα ελληνικά, η ομοψυχία μεταξύ των ειδικών (Ελλήνων και ξένων) είναι εντυπωσιακή. Είναι χαρακτηριστικό μάλιστα, ότι οι σχετικές προτάσεις γίνονται από ξένους (οι οποίοι όμως δεν γνωρίζουν τα ελληνικά ως μητρική τους γλώσσα) και στη συνέχεια γίνονται σχεδόν ασυζητητί αποδεκτές από τους Έλληνες. Έτσι είναι πια αναμφισβήτητες και καθιερωμένες κάποιες βασικές απόψεις, σχετικά με την προφορά της νεοελληνικής οι οποίες όμως δεν φαίνεται να ανταποκρίνονται απολύτως στην πραγματικότητα. Και τούτο, διότι παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η γλώσσα, ως ακουστικό φαινόμενο με συγκεκριμένη παρουσία και διάρθρωση μέσα στον χρόνο, είναι και ένα φαινόμενο μουσικό, και ότι πρέπει να εξετάζεται και από αυτή τη σκοπιά με τη δέουσα βεβαίως μεθοδολογία και τις απαραίτητες γνώσεις στον ειδικό αυτό χώρο.

Μία χαρακτηριστική πτυχή αυτού του προβλήματος είναι η θεωρία, ότι ενώ η αρχαιοελληνική είχε "μελωδικό" τονισμό, η νεοελληνική γλώσσα έχει "δυναμικό" τονισμό. Αλλά και μόνο η αναφορά σε δυναμικό τονισμό δείχνει πλήρη άγνοια των σχετικών φαινομένων, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο είναι πρακτικώς αδύνατο για τον όποιον φυσικώς ομιλούντα επί της γης, και ότι αυτό είναι εφικτό μόνο εάν ο άνθρωπος "τραγουδήσει", διατηρώντας (συνειδητά και καταβάλλοντας ειδική προσπάθεια) μίαν ορισμένη και σταθερή συχνότητα.

Η αλλαγή του τονικού ύψους (δηλαδή ο "μελωδικός" τονισμός) είναι ουσιαστικά αναπόφευκτος για τον άνθρωπο κατά την τονισμένη εκφορά κάποιας συλλαβής, ως συνέπεια της ίδιας της φυσιολογικής λειτουργίας του οργάνου της ομιλίας -και αυτό όχι ως "μελωδικός χρωματισμός" της φράσης κάτω από την επήρεια συναισθηματικών καταστάσεων του ομιλούντος, αλλά ως φαινόμενο που χαρακτηρίζει την εκφορά της κάθε μεμονωμένης λέξης, ανεξάρτητα από το νόημα των συμφραζομένων. Αυτό βέβαια είναι κάτι που ίσως δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό και κατανοητό από όσους δεν διαθέτουν ειδικές μουσικές γνώσεις και

ικανότητες, ωστόσο σήμερα, με την πρόοδο της τεχνολογίας των ηλεκτρονικών καταγραφών και μετρήσεων, μπορεί να καταδειχθεί και να τεκμηριωθεί με τρόπο κατανοητό από όλους.

Μία άλλη πτυχή του προβλήματος είναι η εξίσου γενικώς αποδεκτή και καθιερωμένη άποψη ότι ενώ στην αρχαία ελληνική τα φωνήεντα παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις στον χρόνο της εκφοράς τους (δηλαδή ως "μακρά" και ως "βραχεία"), στα νέα ελληνικά είναι όλα ισόχρονα. Αυτό καθαυτό το ζήτημα ίσως να μην έχει και τόσο μεγάλη σημασία, όταν όμως συνδεθεί με γενικότερα προβλήματα σχετικά με ποιητικά μέτρα, τότε αποκτά τρομακτική σημασία άλλων διαστάσεων, τόσο για την αρχαιοελληνική, όσο και τη νεοελληνική μετρική. Εντυπωσιακή είναι και η σύγχυση ανάμεσα στον χρόνο του φωνήεντος και στον χρόνο, δηλαδή στο μήκος της συλλαβής στην οποία αυτό ανήκει, γιατί, καθώς φαίνεται, παραγνωρίζεται ο καθοριστικός ρόλος των συμφώνων στη διαμόρφωση του χρόνου των συλλαβών.

Θέση και άρση

Ανάλογη είναι και η αδυναμία κατανόησης από τους φιλόλογους της έννοιας της θέσης και της άρσης. Πρόκειται για έννοιες και για "αισθητές καταστάσεις" καθαρώς μουσικής και μουσικοκινητικής υφής. Η σημασία των, σχετικών με αυτές, παρεξηγήσεων είναι μεγάλη, ιδίως σε σχέση με την ορθή ανάγνωση των αρχαιοελληνικών μέτρων είναι η παρεξήγηση που οδηγεί στους απαράδεκτους παρατονισμούς, του τύπου: «άνδρα μοι έννεπε ος μάλα πολλά», η «ιερόν πτολίεθρον έπερσεν»!

Δεν υπάρχει κανείς βέβαια που να μην έμαθε στο Λύκειο η και στο Πανεπιστήμιο, ότι αυτό το θλιβερό "πολλά" είναι δήθεν συνέπεια του "μετρικού" τονισμού. Ωστόσο, για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος της παρερμηνείας των πραγμάτων, ας αναλογισθούν ότι σε κάτι τέτοιο θα αντιστοιχούσε και η απαγγελία του γνωστού δημοτικού τραγουδιού ως εξής: «Ενά νερό κύρα Βάγγελιω, ενά νερό κρυό νερό»... Και αν αντιταχθεί ότι οι φιλόλογοι δεν διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις για να κατανοήσουν τέτοια φαινόμενα, θα διατυπωθεί δικαίως και η απορία: γιατί τότε να ασχολούνται με πράγματα που δεν γνωρίζουν;(!)

Μουσικοκινητική, δηλαδή ρυθμική βάση έχει και ο "νόμος της τρισυλλαβίας", ο οποίος και επιβάλλει τη μετάθεση των τονισμών των λέξεων κατά την κλίση των ονομάτων και των ρημάτων - γεγονός που, αν λαμβανόταν σωστά υπόψη, θα βοηθούσε στην ορθότερη αντιμετώπιση διαφόρων άλλων προβλημάτων.

Αμιγώς μουσικό, όμως, είναι το πρόβλημα της χρήσης η μη των σημείων της

στίξης που αφορούν στον τονισμό των συλλαβών στη νεοελληνική γραφή, με πλευρές μάλιστα αρκετά διασκεδαστικές, καθώς για τους μεν οι διάφοροι \”τόνοι\” είναι άχρηστοι και εξοβελιστέοι, ενώ για τους άλλους είναι απαραίτητοι – πάντως ως στοιχεία καθαρώς διακοσμητικά, καθώς φαίνεται, διότι ούτε οι μεν ούτε οι δε είναι σε θέση να \”ακούσουν\” το πως τονίζουν τις λέξεις όταν μιλάνε, ώστε να το σημειώσουν αντιστοίχως. Δηλαδή, δεν θα έπρεπε να γίνεται λόγος ούτε για \”ατονικό\”, ούτε για \”μονοτονικό\” η \”πολυτονικό\” σύστημα, αλλά απλώς για \”ορθοτονικό\”.

Ευτυχώς όμως που οι παρεξηγήσεις αυτές δεν επηρεάζουν και τόσο την προφορά και τη γλωσσική αίσθηση και τη γλωσσική αισθητική των Νεοελλήνων, οι οποίοι συνεχίζουν παρ’ όλα αυτά να μιλάνε μία γλώσσα που, επί χιλιάδες χρόνια, διατηρεί αναλλοίωτες τις εσωτερικές της νομοτελειακές δυνάμεις. Γιατί, αν κανείς απαγγείλει στα νέα ελληνικά «ιερόν πτολίεθρον έπερσεν», στην πραγματικότητα απαγγέλλει ομηρικούς δακτύλους – λόγω της λειτουργίας των συμφώνων ως συντελεστών διαμόρφωσης του χρόνου των συλλαβών, όπως ελέχθη και πιο πριν. Ωστόσο, δεν επιτρέπεται να μένουμε και απαθείς μπροστά σε θεωρίες και καταστάσεις οι οποίες, πέρα από το ότι συνιστούν επιστημονικά ατοπήματα, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς αγγίζουν και πλευρές μίας κάποιας εθνικής ευαισθησίας.

Πηγή: agiazoni.gr